

A MODEL FOR INCLUSIVE EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS AT THE UNIVERSITY OF RUSE, BULGARIA

Ana Pepova Popova, PhD

University of Ruse "Angel Kanchev", Bulgaria

Faculty of Business and Management

E-mail: apopova@uni-ruse.bg

МОДЕЛ ЗА ПРИОБЩАВАЩО ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ, БЪЛГАРИЯ

д-р Ана Пепова Попова

Русенски университет „Ангел Кънчев“, България

Факултет „Бизнес и мениджмънт“

E-mail: apopova@uni-ruse.bg

Abstract: *The paper presents a model identified at the University of Ruse, Bulgaria, Department of Management and Social Activities, for inclusive education of students with special needs stemming from physiological or mental problems, students with disabilities and students with traumas caused by family problems, violence and others. The main thesis of the paper is that the interest of such students towards the studies in the area of social work and public health is provoked by their disadvantaged position and a special approach is needed in order to guarantee their successful professional realization after their graduation. The paper presents an overview of the national and European regulations regarding the rights of people in a disadvantaged position and some recommendations are given to the respective authorities for the improvement of the normative base and social practices in this area.*

Key words: *inclusive education, persons with special needs, persons with disabilities, persons with traumatic behaviour, social inclusion and integration.*

Резюме: *Разработката представя модел, идентифициран в Русенски университет, България, Катедра „Мениджмънт и социални дейности“, за приобщаващо обучение на студенти със специални потребности, породени от физиологични или ментални проблеми, както и на студенти с увреждания и такива с травматично поведение, причинено от семейни проблеми, насилие и др. Основна теза в работата е, че интересът на такива студенти към специалности в областта на социалната работа и общественото здраве е провокиран от статуса им на хора в неравностойно положение и е необходим специален подход към тях като обучаеми, за да се гарантира успешното завършване на висшето им образование и бъдещата им професионална реализация. В разработката е направен преглед на национални и европейски нормативни документи, регулиращи правата на хората в неравностойно положение, и се дават препоръки към съответни институции за подобряване на нормативната база и социалните практики в това отношение.*

Ключови думи: *приобщаващо образование/обучение, лица със специални потребности, лица с увреждания, лица с травматично поведение, социално включване и интеграция.*

JEL: I 24, I 23

Introduction

According to the official statistics about 100 million people in the EU have some forms of disabilities and in Bulgaria these people are over 1 million. UNICEF data indicate that about 15% of the world's population are people with disabilities and 5.1% of them or 95 million are children. (<https://www.unicef.org/bulgaria/>)

All member states of the EU have ratified the UN Convention for the Rights of Persons with Disabilities. Strategic documents with a horizon until 2030 have been created, which regulate priorities and measures to improve the lives of people with disabilities and their full participation in the public life, such as the Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>) In Bulgaria there is also a similar document – National Strategy for the Persons with Disabilities 2021-2030 – the implementation of which contributes to the creation of better conditions and opportunities for the disabled people to exercise their rights and participate in different spheres of the public life on an equal basis with other Bulgaria <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1342>)

The current paper presents a model for social inclusion and integration of students with special needs studying at different programs of the University of Ruse "Angel Kanchev", Bulgaria.

Exposition

European instruments for social inclusion and integration of disadvantaged people

The European Charter of Fundamental Rights is an important part of the EU anti-discrimination law that also regulates the rights of people with disabilities. Except this, the European Commission has adopted a number of directives and regulations in the same direction: the European Accessibility Act, Directive 2019/882 of the EU on accessibility requirements for products and services; Regulations on the rights of passengers with reduced mobility in the main modes of transport; EU Directive 2016/2102 on the accessibility of websites and mobile applications of public

Въведение

Според официалната статистика около 100 милиона души в ЕС са с някаква форма на увреждане, като в България те са над 1 милион. По данни на UNICEF около 15% от населението на света са хора с увреждания, като 5,1% от тях или 95 милиона са деца. (<https://www.unicef.org/bulgaria/> ЕС и всички държави членки са страна по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Създадени са стратегически документи с хоризонт до 2030 г., които уреждат приоритетите и мерките за подобряване живота на хората с увреждания и пълноценното им участие в обществения живот, като Стратегия за правата на хората с увреждания 2021-2030 г. (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>) В България също е налице аналогичен документ – Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030, чието изпълнение допринася за създаването на по-добри условия и възможности пред хората с увреждания да упражняват правата си и да участват в отделните сфери на обществения живот равноправно с останалите български граждани. <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1342>)

Настоящата разработка представя модел за социално включване и интеграция на студенти със специални потребности, обучаващи се в специалности на Русенски университет „Ангел Кънчев“, България.

Изложение

Европейски инструменти за социално включване и интеграция на хора в неравностойно положение

Европейската харта на основните права е важен закон от антидискриминационното законодателство на ЕС, който урежда правата и на хората с увреждания. Освен това ЕК е приела редица директиви и регламенти в същата посока: Европейският акт за достъпност, Директива 2019/882 на ЕС за изискванията за достъпност на продукти и услуги; Регламенти относно правата на пътниците с ограничена подвижност в основните видове транспорт; Директива 2016/2102 на ЕС относно достъпността на уебсайтовете и мобилните приложения на организациите от обществен сектор; Директива 2000/78/ЕО за

sector organizations; Directive 2000/78/EC establishing a basic framework for equal treatment in the field of employment and occupations, etc.

The main instruments of the EU's policy on people with disabilities are: The European Pillar of Social Rights, whose principle 17 is dedicated to the situation with this vulnerable group, The European Semester, through which a framework is provided for the coordination of economic policies across the EU in relation to the situation of the disabled and non-disabled persons in the Member States.

Various networks and organizations that are committed to the social inclusion of people with special needs function effectively within the Union, such as: European Disability Forum, European Network for Independent Living, Inclusion Europe, European Union of the Blind, European Union of the Deaf, Autism Europe, European Association of Disability Service Providers and many others. Real steps have been taken to make life easier and create an accessible environment for people with disabilities. Examples of such tools are the EU Disability Card, guaranteeing access to discounts in the fields of culture, sport and transport, and the EU Parking Card, the annual celebration of the European Day of People with Disabilities, raising public awareness of the lives of this vulnerable group of people, the Accessible City Award, which is presented to cities that provide an accessible environment for people with disabilities, etc. The European Erasmus+ program also includes special measures for the inclusion of disadvantaged youth.

The European Structural and Investment Funds are the EU's main financial instruments for strengthening the economic and social cohesion. They help ensure the social inclusion of the most vulnerable citizens, including those with disabilities.

The Academic Network of European Experts on Disability (ANED) provides the European Commission with analysis of data and policies from EU Member States. It manages DOTCOM, a database that monitors policy instruments related to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the EU and Union States. (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=bg&catId=1137>)

създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите и др.

Основни инструменти на политиката на ЕС относно хората с увреждания са: Европейският стълб на социалните права, чийто принцип 17 е посветен именно на тази уязвима група, Европейският семестър, чрез който се предоставя рамка за координация на икономическите политики в целия ЕС и се осигурява информация относно положението на лицата с увреждания и без увреждания в държавите членки.

В рамките на Съюза ефективно функционират различни мрежи и организации, които се ангажират със социалното включване на хората със специални потребности, като: Европейски форум на хората с увреждания, Европейска мрежа за независим живот, Inclusion Europe, Европейски съюз на слепите, Европейски съюз на глухите, Аутизъм Европа, Европейска асоциация на доставчиците на услуги за хора с увреждания и много други. Предприети са реални стъпки за облекчаване на живота и изграждане на достъпна среда за хората с увреждания. Примери за такива инструменти са Картата на ЕС за хора с увреждания, гарантираща достъп до намаления в областта на културата, спорта и транспорта и Карта на ЕС за паркиране, ежегодното отбелязване на Европейския ден на хората с увреждания, повишаващо обществената информираност относно живота на тази уязвима група хора, наградата Достъпен град, която се връчва на градове, осигуряващи достъпна среда за хора с увреждания и др. Европейската програма Еразъм+ също включва специални мерки за приобщаване на младежи в неравностойно положение.

Европейските структурни и инвестиционни фондове са основните финансови инструменти на ЕС за засилване на икономическото и социалното сближаване. Те помагат за гарантиране на социалното приобщаване на най-уязвимите граждани, включително тези с увреждания.

Академичната мрежа на европейските експерти в областта на уврежданията (ANED) предоставя на Европейската комисия анализ на данни и политики от държавите — членки на ЕС. Тя управлява DOTCOM — база данни, която наблюдава инструментите на политиката, свързани с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания в ЕС и държавите от Съюза. (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=bg&catId=1137>)

Важен аспект на обществените усилия за подобряване положението на хората с увреждания е осигуряването на достъп им до качествено здравеопазване,

An important aspect of the societal efforts for improvement of the situation with the disabled people is to provide their access to quality healthcare. This issue has been interpreted in a number of research studies and publications. (Atanasova and Venelinova, 2022)

The topic for the disadvantaged people has a great public resonance in the European societies. It can be argued that the sensitivity and tolerance for this type of difference outweighs the overt manifestations of exclusion and intolerance. A special Eurobarometer study on accessibility in the EU confirms this thesis, as when asked "To what extent do you agree that disabled people should be able to participate in society like non-disabled people", 90% of participants have agreed with the statement that people with disabilities should be able to attend school, go to work, visit shops, travel on holidays, etc. (Flash Eurobarometer 345 - TNS Political & Social. ACCESSIBILITY. December 2012)

However, the same Eurobarometer study provides more variable data about the real possibilities of the disabled people to take part in public life. The public opinion in a number of countries (Malta, Greece, Bulgaria, Ireland, Cyprus, Portugal, Italy, Romania) highlights the existence of barriers for the disadvantaged people to actively participate in public life, such as difficulties in using public transport, shopping in stores, access to public buildings and public spaces, voting in elections, etc. In the same countries, the respondents indicate that public authorities should provide an accessible environment for people with disabilities and spend more financial resources on eliminating physical barriers. Therefore, indirectly, the research participants see that not enough efforts are being made in their countries for the inclusion and integration of disadvantaged citizens. (Flash Eurobarometer 345 - TNS Political & Social. ACCESSIBILITY. December 2012)

Policy and good practices of the University of Ruse for integration of students with special needs

The development of tolerance and sensitivity towards the different Others as well as the avoidance of any kind of discrimination is one of the good traditions and practices at the University of Ruse. The

като проблемът е намерил адекватна интерпретация в редица изследвания. (Atanasova and Venelinova, 2022)

В европейските общества темата за хората в неравностойно положение има широк обществен резонанс и с голяма доза убеденост може да се твърди, че чувствителността и толерантността към този тип различие има превес над явните прояви на изключване и нетолерантност. Специално изследване на Евробарометър за достъпността в ЕС потвърждава тази теза, тъй като на въпроса „До каква степен сте съгласни, че хората с увреждания трябва да са в състояние да участват в обществото като хората без увреждания“ 90% от участниците са изцяло съгласни или по-скоро съгласни с твърдението, че хората с увреждания трябва да могат да посещават училище, да ходят на работа, да посещават магазини, да пътуват за празници и др. (Flash Eurobarometer 345 - TNS Political & Social. ACCESSIBILITY. December 2012)

По-вариращи обаче са данните на Евробарометър за възможностите, които са осигурили обществата, за равностойното участие на хората със специални потребности в обществения живот. Общественото мнение в редица страни (Малта, Гърция, България, Ирландия, Кипър, Португалия, Италия, Румъния) откроява съществуването на бариери пред хората в неравностойно положение за активно участие в обществения живот, като затруднения при ползването на обществен транспорт, пазаруване в магазини, достъпа до обществени сгради и публични пространства, гласуването на избори и др. В същите страни респондентите са посочили, че публичните власти трябва да осигурят достъпна среда за хората с увреждания и да изразходват по-голям финансов ресурс за елиминиране на физическите бариери. Следователно индиректно участниците в изследването визират, че в техните страни не се полагат достатъчно усилия за включването и интеграцията на гражданите в неравностойно положение. (Flash Eurobarometer 345 - TNS Political & Social. ACCESSIBILITY. December 2012)

Политика и добри практики на Русенския университет за интеграция на студенти със специални потребности

Развитието на толерантност и чувствителност към различните и избягването на всякакви форми на дискриминация е утвърдена академична практика в Русенския

following facts provide a basis for this finding:

- Considerable funds have been invested in the University of Ruse, including through programs with European funding, to create an accessible environment for people with disabilities, and this has been done in all buildings of the university and its branches in Silistra, Razgrad and Vidin.
- The university has approved a Gender Equity Plan until 2025, which aims to implement a uniform policy of equality and prevention of direct and indirect discrimination based on various grounds, including disability.
- A student club "Different and equal" has been operating at the University for more than 15 years. Its members are students with disabilities but also some students without such problems who provide assistance to their colleagues in the process of social inclusion and integration.
- At the University of Ruse, a number of projects with European funding, which include activities for the social inclusion of disadvantaged people, have been implemented and publicized. An example of this is the recently finalized project "A Multidisciplinary Approach to Recognize and Treat the Adverse Childhood Experiences" (MARTE) as well as projects for social inclusion of people from the Roma ethnic group or projects focused on people of the third age.
- The University works actively with all public institutions and NGOs which are committed to the improvement of the social status of disadvantaged people, like municipalities, regional administrations, Social Assistance Directorates, Child Protection Departments, Employment Directorates, social service providers in Ruse and the region and many others.

Good practices of the Social Activities Bachelor Degree Programme at the University of Ruse for social inclusion and integration of students with special needs

Due to the educational and qualification profile of the "Social Activities" degree programme at the University of Ruse, it is a generator of good practices connected with the social inclusion and integration of students with special needs. This degree programme trains professionals (social

университет. Основание за тази констатация дават следните факти:

- В Русенския университет са инвестирани значителни средства, включително и по програми с европейско финансиране, за създаване на достъпна среда за хора с увреждания, като това е направено във всички сгради на кампуса и неговите филиали в Силистра, Разград и Видин.
- В Университета е утвърден План за спазване на равните права между жени и мъже в науката (Gender Equity Plan) до 2025 г., който цели провеждането на единна политика на равнопоставеност и превенция на пряка и косвена дискриминация по различни признаци, включително увреждане.
- Повече от 15 години в Университета функционира студентски клуб „Различни и равни“, в който членуват студенти с увреждания, но и техни колеги без подобни проблеми, но с каузата да помагат за социалното включване и интеграцията на различните Други.
- В Русенския университет се изпълняват и получават гласност редица проекти с европейско финансиране, които включват дейности за социално включване на хора в неравностойно положение, като наскоро завършилият проект MARTE – Мултидисциплинарен подход за разпознаване и лечение на неблагоприятни преживявания в детството, проекти за социално включване на хора от ромския етнос или проекти, фокусирани върху хора от третата възраст.
- Университетът работи активно с всички публични институции и неправителствени организации, които имат отношение към подобряване на социалния и обществен статус на хората в неравностойно положение – Общини, Областни администрации, Дирекции „Социално подпомагане“, Отдели за „Закрила на детето“, Дирекции по заетостта, доставчици на социални услуги в Русе и региона и много други.

Добри практики на специалност „Социални дейности“ при Русенския университет за социалното включване и интеграцията на студенти със специални потребности

Поради образователния и квалификационен профил на специалност „Социални дейности“ при Русенския университет, тя е генератор на добри практики по отношение на социалното включване и интеграцията на студенти със специални потребности. Специалността обучава професионалисти (социални работници и социални експерти), които се реализират в различни

workers and social experts) who work in various institutions - municipalities, regional administrations, ministries, agencies and Social Assistance Directorates, social services and many other public institutions and non-governmental organizations.

An interesting fact about the students studying in the Social Activities Degree Programme at the University of Ruse is that the percentage of young people with special needs among them is the highest compared to other degree programmes of the university. As of May 31, 2022, the total number of students with disabilities and those without parents studying at the university is 56, of which 10 are studying in "Social Activities" bachelor and master degree programmes. The data for the last five years are close to the indicated number and with a small degree of variation.

This fact has the following explanations:

- The students with special needs have the preconceived notion that in this major they will receive from the teaching staff the most adequate professional understanding of their physical or mental problem;
- The students with disabilities enter the degree programme with the expectation that their colleagues will be able to provide them with the greatest support and will show the highest degree of tolerance and empathy due to the future professional realization of the graduates in the field of social activities;
- The students with special needs expect that the acquired knowledge and skills in this degree programme will contribute to their professional realization in the future, when they will be able to help other people with an identical physiological or psychological status.

It should be pointed out that the attitudes and expectations of the students with special needs from the "Social Activities" major of the University of Ruse are fully justified and their integration is an example of good practice identified at the university.

The evidences for this statement are, as follows:

- An individual approach is developed for students with special needs from the Social Activities degree programme. Both the teachers and the other students in the degree programme get to know the individual cases and provide support according to the needs of the students with disabilities,

институции – общини, областни администрации, министерства, агенции и Дирекции "Социално подпомагане", различни социални услуги и много други публични институции и неправителствени организации.

Интересен факт относно студентите, обучаващи се в специалност „Социални дейности“ на Русенския университет, е, че процентният дял на младежите със специални потребности сред тях е най-висок в сравнение с други специалности на Университета. Към 31 май 2022 г. общият брой на студентите с увреждания и без родители, обучаващи се в Университета е 56, като от тях 10 изучават специалност „Социални дейности“ в различните курсове на бакалавърската и магистърската програма. Близки до посочения брой и с малка степен на вариране са и данните за последните пет години.

Този факт има следното обяснение:

- Студентите със специални потребности имат предварителната нагласа, че в тази специалност ще получат най-адекватно професионално разбиране на техния физически или ментален проблем от преподавателите, водещи обучението;
- Студентите със специални потребности влизат в специалността с очакването, че техните състуденти ще са в състояние да им окажат най-голяма подкрепа и ще проявят най-висока степен на толерантност и емпатия поради бъдещата професионална реализация на завършващите в сферата на социалните дейности.
- Студентите със специални потребности очакват, че получените знания и умения по тази специалност ще допринесат за професионалната им реализация в бъдеще, когато ще са в състояние да помагат на други хора с идентичен физиологичен или психологически статус.

Трябва да се отбележи, че нагласите и очакванията на студентите със специални потребности от специалност „Социални дейности“ на Русенския университет се оправдават напълно и тяхната интеграция е пример за добра практика, идентифицирана в Университета.

Доказателствата за това твърдение са следните:

- Към студентите със специални потребности от специалността се изгражда индивидуален подход. Както преподавателите, така и останалите студенти от групата се запознават с индивидуалните случаи и оказват подкрепа съобразно нуждите на студентите със специални потребности, без тя да е демонстративна, а напротив –

without this support being demonstrative, but on the contrary - sparing their dignity and self-esteem.

- The group assignments and discussions during the study under the supervision of the teacher provoke sharing of students' personal stories, seeking the effect of self-disclosure (Johari window). An interesting fact, established during the group work with the students from the "Social Activities", "Social Pedagogy" and "Ergotherapy" majors at the University of Ruse, is that the overwhelming number of students studying there have experienced personal trauma - physical or mental disability, domestic abuse, coping with parental alcoholism, parents working abroad while their children are left in their home country, etc. This trauma has probably been the main motivating factor for choosing one of the listed degree programmes. The expectation of the students has been, first, to get to know the mechanism of traumatic behavior and, second, to learn methods for intervention and self-help in similar cases.

- The curriculum of the "Social Activities" major at the University of Ruse offers a balanced study of both theoretical disciplines and practical ones, ensuring the mandatory practice in social services and institutions. The students learn by doing. They practice in social services and institutions in the city and region, the practice being supervised by an academic mentor from the university and a mentor from the social service.

- During the practice at the social services, the students use a number of methods of research and familiarization with each specific case: observation, work with user files, assessment of user needs, interviews with users, psycho-social assessments and implementation of focus groups with experts. The students receive a final assessment of the practice after defending the prepared description of the work performed, including the opinion of the mentor.

- The diploma defenses and the defense of the pre-diploma internships of the students upon completion of the degree programme are held in the presence of people from the practice, working in the public institutions and non-governmental organizations on the territory of the municipality and the district.

щаща тяхното достойнство и самочувствие.

- Груповите задачи и дискусии по време на обучението под контрола на преподавателя провокират споделяне и съпредиавяване на лични истории на студентите, като се търси ефектът на саморазкриването (Johari window). Интересен факт, установен при групова работа със студентите от специалност „Социални дейности“, „Социална педагогика“ и „Ерготерапия“ на Русенския университет, е, че преобладаващият брой студенти, обучаващи се в тях, имат преживяна лична травма – физическо или ментално увреждане, малтретиране в семейството, справяне с алкохолизъм на родител или родители, работещи в чужбина, докато децата им са оставени в страната по произход и др. Тази травма вероятно се е оказала основният мотивиращ фактор за избора на една от изброените специалности. Очакването на студентите е било, първо, да опознаят механизма на травматичното поведение и второ, да усвоят способности за интервенция и самопомощ при подобни казуси.

- Учебният план на специалност „Социални дейности“ на Русенския университет предлага балансирано изучаване на теоретични и практически дисциплини, като се осигурява задължителна практика в социални услуги и институции. Студентите учат чрез правене (learning by doing). Те практикуват в социални услуги и институции в града и региона, като практиката се ръководи от академичен наставник от университета и наставник от социалната услуга.

- По време на практиката студентите използват редица методи на изследване и запознаване с всеки конкретен случай: включено наблюдение, работа с досиета на потребителите, оценка на потребностите на потребителите, интервюта с потребители, психо-социални оценки и реализация на фокус групи с експерти. Студентите получават оценка за проведената практика след защита на подготвени материали с описание на извършената работа и с включено мнението на наставника от практиката.

- Дипломните защиты и защитата на преддипломните стажове на студентите при завършване на специалността се провеждат в присъствието на различни хора от практиката, работещи в публичните институции и неправителствените организации на територията на областта и региона.

- All students in the Social Activity degree programme participate in extracurricular activities: celebration of the Social Worker's Day, student and doctoral scientific conferences, seminars with the participation of NGOs dealing with social services in the region and many others. The students with special needs are included in all initiatives and events.

The above indicated facts testify to the existence of an **established model of work** with the students with special needs in the "Social Activities" major at the University of Ruse, which includes the following components:

1. *"Personal integration" component* – familiarization with the personal case of each of the disadvantaged students through individual conversations of a free interview type conducted by a teacher.
2. *"Educational integration" component* – placement of the students with special needs under equal educational conditions with other students. An individual approach is implemented through additional consultations with the teachers at the students' request or at the initiative of the teachers.
3. *"Extracurricular integration" component* – involvement of the students with special needs in extracurricular activities on the territory of the university – participation in seminars, conferences, etc.
4. *"Social integration" component* – participation of the students with special needs in internships and practices in social services or public institutions engaged with social activities.
5. *"Career integration" component* – the implementation of this type of integration for students with special needs is the most difficult and requires the combined efforts of the university and stakeholders from the regional ecosystem. A perspective area for finding adequate solutions is the social entrepreneurship, where the students with special needs can get a field for realization. Another opportunity is the social work in existing social services and institutions on the territory of the municipality and the region.

The proposed model has been tested with the students from the "Social Activities" specialty of the University of Ruse and has proven its effectiveness. It can be successfully applied and multiplied in other university majors.

- Всички студенти от „Социални дейности“ участват в извънаудиторна дейност, организирана от преподавателите в специалността: отбелязване на Деня на социалния работник, студентска и докторантска научна конференция, семинари с участието на НПО, занимаващи се със социални услуги в региона, и много други. Студентите със специални потребности са включвани във всички инициативи и събития.

Приведените по-горе факти свидетелстват за наличието на **утвърден модел на работа** със студентите със специални потребности в специалност „Социални дейности“ на Русенския университет, който включва следните компоненти:

1. Компонент *„Личностна интеграция“* – запознаване с личната история на всеки от студентите в неравностойно положение чрез индивидуални разговори тип свободно интервю, проведено от преподавател.
2. Компонент *„Образователна интеграция“* – поставяне на студентите със специални потребности при равни образователни условия с останалите студенти. Индивидуален подход се прилага чрез допълнителни консултации с преподавателите по желание на студентите или по инициатива на преподавателите.
3. Компонент *„Извънаудиторна интеграция“* – въвличане на студентите със специални потребности в извънаудиторни дейности на територията на университета – участие в семинари, конференции и др.
4. Компонент *„Социална интеграция“* – участие на студентите със специални потребности в стажове и практики в действащи социални услуги или публични институции, ангажирани със социални дейности.
5. Компонент *„Кариерна интеграция“* – изпълнението на този компонент при студентите със специални потребности се осъществява най-трудно и изисква обединените усилия на университета и заинтересованите страни от регионалната екосистема. Перспективна област за намирането на адекватни решения е социалното предприемачество, където студентите със специални потребности могат да получат поле за реализация. Друга предоставяна възможност е социална работа в действащите социални услуги и институции на територията на областта и региона.

Предложеният модел е апробиран със студентите от специалност „Социални дейности“ на Русенския университет и е доказал своята ефективност. Той може да бъде успешно приложен и мултиплициран и в други университетски специалности.

Conclusions

The presented good practices of the University of Ruse for social inclusion and integration of students with special needs demonstrate the results of the long-term university policy of equality and provision of equal opportunities for all people, regardless of their physiological or psychological status, gender, ethnicity and other characteristics. The university and its academic values present a positive model for the Bulgarian society, which is tolerant towards the differences, but more effective policies, administrative measures and financial resources are needed for a complete and comprehensive provision of an accessible environment and social inclusion of people with special needs.

The current paper also provokes several discussion questions related to the inclusive education and social inclusion of the students with special needs, such as: the objective assessment of the students with special needs, the opportunities for possible counselling by a university psychologist, the professional realization of such students and their resource support. The issue of assessment and analysis of the needs of students with special needs also deserves special attention. All these open questions will be interpreted in forthcoming research of the author of this paper within the frames of a project supported by the Bulgarian Ministry of Education and Science under the National Programme "Young scientists and Postdoctoral Students - 2", of whose implementation this work is part.

Изводи

Представените добри практики на Русенския университет за социално включване и интеграция на студенти със специални потребности демонстрират резултатите от дългосрочната университетска политика за равнопоставеност и предоставяне на равни възможности за всички хора, независимо от техния физиологичен или психологически статус, пол, етнос и други признаци. Университетът и неговите академични ценности представят положителен модел за българското общество, което е толерантно към различията, но са необходими по-действени политики и административни мерки, както и финансови ресурси за цялостно и всеобхватно осигуряване на достъпна среда и социално включване на хората със специални потребности.

Настоящата разработка провокира също няколко дискуссионни въпроса, свързани с приобщаващото образование и социалното включване на студентите със специални потребности в университетското образование, като: обективното оценяване на студентите със специални потребности, възможности за консултиране от университетски психолог, професионалната реализация и ресурсното им подпомагане. Специално внимание заслужава и въпросът за оценка и анализ на нуждите на студентите със специални потребности. Тези проблеми ще бъдат интерпретирани в предстоящи изследвания на автора на доклада в рамките на проект подкрепен от Министерство на образованието и науката по Национална програма за научни изследвания „Млади учени и постдокторанти-2“, част от чието изпълнение е и настоящата разработка.

Reference / Източници

- Atanasova D., N. Venelinova (2022)** Comparative Analysis of Decision-Making Models in National Healthcare Systems of EU Member-States: Change-Drivers' Identification. *IN: Contemporary Methods in Bioinformatics and Biomedicine and Their Applications*. BioInfoMed 2020. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 374., ISBN: 978-3-030-96638-6
- Doncheva J. (2021)**. Inclusive education – one of the factors for the socialization of the child's personality Proceedings of EDULEARN21 Conference, 0964-0969 (WoS)
- Doncheva, J. (2020)**. An algorithm for effective management in the process of inclusive education. *Pedagogika*. 1, 37 – 49 (WoS) (in Bulgarian)
- Doncheva, J. (2020)** Enlargment of the social experience in the process of inclusive education through creativity and activities for personal development. Annual proceedings of Sofia University, University Publishing House, ISBN 2683-1074, pp. 218-251. (In Bulgarian)
- Doncheva, J., T. Grozeva. (2017)** Characteristic of the personal support for inclusive education in multicultural environment. In: Scientific conference „Harmony in the

- differences", University of Library Studies and Information Technologies, About the letters ISBN 2367-7899, pp. 434-440. (In Bulgarian)
- Doncheva, J. (2018).** Successful socialization and social integration for every child through formation of key social competences and (soft) skills. *Pedagogika*, 7, 980 – 992 (WoS) (In Bulgarian)
- Employment, social issues, social inclusion.** <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=bg&catId=1137> (in Bulgarian)
- Felder, F. (2019).** Inclusive education, the dilemma of identity and the common good. *Theory Res. Educ.* 17, 213–228. doi: 10.1177/1477878519871429
- Flash Eurobarometer 345** - TNS Political & Social. ACCESSIBILITY. December 2012
- Ivanova E., J. Doncheva (2019).** Pedagogical technologies for inclusive education of pupils in the initial stage of education on the subject 'Around the World'. 13th International Technology, Education and Development Conference, 8819-8824 (WoS)
- Koller, D., Le Pouesard, M., and Rummens, J. A. (2018).** Defining social inclusion for children with disabilities: A critical literature review. *Child. Soc.* 32, 1–13. doi: 10.1111/chso.12223
- Leijen, A., F. Arcidiacono and A. Baucal. (2021)** The dilemma of inclusive education: Inclusion for some or inclusion for all. *Frontiers in Psychology*, v.12.
- National strategy for people with disabilities 2021-2030.** <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1342> (in Bulgarian)
- Popova, J. (2014)** Notions about the Otherness in Bulgaria in the light of intercultural communication. Academic Publishing House University of Ruse (in Bulgarian)
- Regulation for inclusive education in Bulgaria. (2021)** State Gazette 91/2.11.2021 – last amendments. (In Bulgarian)
- Rogers, E.M., Th. M. Steinfatt. (1999)** Intercultural Communication. Prospect Heights: Waveland.
- Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030** <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>
- UN Convention on the rights of persons with disabilities.** <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- UNESCO (2020).** Towards inclusion in education: status, trends and challenges, in The UNESCO Salamanca Statement 25 Years on (Paris: UNESCO)
- What an inclusive, equitable, quality education means to us.** Report of the International Disability Alliance. (2020) <https://www.internationaldisabilityalliance.org/news-inclusive-education-2020>